

PRATARMĖ

TAI – PASAKOJIMAS apie Mariastelą Fortūną antrąją, vadinamą Stela, kuri kadaise buvo iš Ievolio, kaimelio Kalabrijoje, o dabar yra iš Konektikuto Jungtinėse Amerikos Valstijose. Jos gyvenimas driekiasi per du šimtmečius, o per tą gyvenimą ji patyrė daug nesėkmių ir išmėginimų. Tai pasakojimas apie tai, kaip ji vis negalėjo numirti.

Per tą šimtą savo gyvenimo metų antroji Stela Fortūna (apie pirmąją papasakosiu netrukus) aštuonis kartus vos nenumirs – arba septynis, priklauso nuo to, kaip skaičiuosite. Ją daužys basliu ir kontūzys, ji dus, kraujuos ir patirs lobotomiją. Nusiplikys verdančiu aliejumi, du tarpusavy nesusijusius kartus jai bus paleistos žarnos, o dar kitu atveju gyvybę išgelbės tik rašybos klaida. Kartą netyčia vos nenusižudys.

Kaip čia yra – ar antrajai Stelai neįtikėtinais nesisekė, kad susidūrė su tokiais pavojais, ar neįtikėtinais sekėsi, kad nemirė? Niekaip nenusprendžiu. Šiaip ar taip, nuotykių vieno gyvenimo istorijai tikrai užtektinai, bet kalabrai yra kieti žmonės. Tuo mes ir garsėjame – esame užsispyrę, peržengdami bet kokias proto ribas nesirūpiname nei savimi, nei savo gerove. Per galybę mūsų istorijos šimtmečių mums pasitaikė tiek mažai progų dėl ko nors pakovoti, kad šis instinktas tapo nevaldomas: kai jau ką nors sumanome, mūsų valios jėga nugali bet kokias

chaoso, gėdos ar mirties grėsmes. O Stela Fortūna taip užsispyrėliškai kovojo už savo gyvybę, septynis (ar aštuonis) kartus. Tik gaila, kad negalima sakyti, jog niekas jos dėl to nesmerkė.

DAUGIAUSIA APIE NEĖTIKĖTINĄ Stelos gyvenimą man papasakojo jos jaunesnioji sesuo Končetina, kur irgi dar gyva. Dabar jai beveik šimtas, vadina ją Tina Karamaniko, „Tina“ todėl, kad „Končetina“ Amerikai skambėjo pernelyg senamadiškai, o „Karamaniko“ todėl, kad jai buvo pasakyta, jog čia, Jungtinėse Valstijose, moteris turi pasivadinti vyro pavarde, užuot pasilaikiusi tėvo.

Tetulė Tina gyvena viena pėlkėtose žemumose, Dorčesteryje, Konektikuto valstijoje, name, kurį vyras jai pastatė 1954-aisiais. Suprantama, vyras jau miręs, todėl vienintelė, ką ji gali pamaitinti savo pagamintu maistu, esi tu, kai pas ją apsilankai. Tikriausiai neatvažiuoji pas ją taip dažnai, kaip turėtum, o kai jau atvažiuoji, tetulė Tina baisiausiai žeidžiasi, kad taip mažai valgai. Nors tai skamba kaip itališkas anekdotas apie močiutę, patikėkit, Tina Karamaniko nejuokauja. Esama dviejų būdų, kaip tvarkytis su šia permaitinimo situacija. Gali rekti, kad ji liautųsi krauti maistą tau į lėkštę, ir paskui jaustis blogai, kad apstaugei seną žmogų. Arba gali išvengti konflikto, tyliai valgyti ir paskui kankintis tik fiziškai. Kai pirmą kartą atsivežiau savo vyrą susipažinti su tetule Tina, ji man susižavėjusi pasakė, kad jis „labai gražiai valgo“. Taip italės močiutės atsiliepia apie vyrus, kurie per vakarienę ant jų nerėkauja.

Nelengva prisiminti, kad tetulei Tinai jau beveik šimtas; ji lygiai tokia pati rausvaskruostė, išrasojusi ir energinga kaip ir tada, kai jai buvo šešiasdešimt penkeri. Rudos jos akys kiek pabalusios, bet šviesios; kieti krumpliai trykšta jėga, o riešo sausgyslės piktai įsitempusios tik ir laukia, kada galės ką griebti – medinį šaukštą, mėsos plaktuką, sesers proanūkio skruostą. Ji visada net žvilga išprakaitavusi nuo siautulingos veiklos; panosėje susidaro prakaito lašelių ūsai. Su amžiumi jis susitraukė – dabar nebesiekia metro šešiasdešimties, nors kadaise buvo

metro septyniasdešimties, aukšta moteris tiems laikams – bet jos rankos tvirtos ir raumeningos. Iki šiol visi pamena tą atvejį, kai ji atėjo „padėti išvalyti“ mano pusseserės Lindsės namų, kai Lindsė laukėsi, ir taip energingai daužė ir dulkino pintą virtuvės kilimėlį, kad tas ėmė ir išsipynė po visas verandos grindis. Bet bent jau buvo tikrai švarus.

ATSIMINIMAI APIE ŠEIMĄ YRA KEBLUS dalykas; kai kurias istorijas sau kartojame iki įsipykimo, o kitos išnyksta, tik sunku suprasti kodėl. O gal ir nesunku; gal kai kurios istorijos, jei jas prisimintume, į turimą pasakojimą apie šeimą nelabai gražiai įsipaišytų. Viena karta joms priešinasi, o karta, ateinanti po jos, jų taip ir nesužino, todėl jos dingsta, užtušuotos švelniau skambančiais epizodais.

Manau, kad būtent dėl to apie Stelos Fortūnos septynias (aštuonias) beveik mirtis išgirdau jau suaugusi. Vieną popietę sėdėjau prie tetulės Tinos stalo ir valgiau cukinijų duoną, o ji ėmė ir man jas išvardijo.

– Visi žino apie Nelaimę, – prisimenu jos žodžius, – bet ar žinai apie baklažaną?

– Kokį baklažaną? – įtariai paklausiau.

– Tą kartą, kai Stelos vos nepražudė baklažanas.

– Baklažanas? – pažvelgiau pro langą į pusanthro metro ilgio agurotį, kabantį ant grotelių tetulės Tinos darže. Nebuvau girdėjusi, kad daržovė kam nors būtų sukėlusį pavojų gyvybei, bet tai neatrodė atmestina galimybė.

– Kaip manai, iš kur tie randai jai ant rankų?

O paskui dar buvo ir šeši kiti kartai, kai ji vos nežuvo – šeši, o gal ir penki. Tetulė Tina vardydama lankstė gumbuotus rusvus pirštus: kiaulės; mokyklos pastatas; laivas, šis atvejis ginčytinas; prievartautojas; kvailas daktaras; paspringimas.

Tetulei Tinai beriant litaniją apie traumas, mane išmušė karštis ir supykino. Kiek kartų Stela buvo taip arti mirties – kokį nesuvokiamą smurtą ištvėrė jos kūnas. Ir kaip statistiškai neįtikėtina, kad ji įstengė išgyventi. Klausiausi Tinos sąrašo,

kol seilės burnoje išdžiūvo; cukinijų duona, kuri ir šiaip sausoka, pasidarė visiškai sprangi. Mane apėmė tas bejėgiškumas ir siaubingas suvokimas, koks būna, kai sėdi autobuse šalia kosinčio žmogaus ir žinai, tiesiog žinai, kad pasigavai tai, kuo jis serga. Tina užkrėtė mane savo pasakojimu, istorija apie Stelos Fortūnos gyvenimą ir mirtis.

– Teta Tina, – paprašiau jai baigus vardyti, – gal galite pakartoti? Kad galėčiau viską pasižymėti, – ir jau rausiausi po jos rašiklių ir kuponų stalčių, ieškodama kokio seno telefonų sąskaitos voko, ant kurio galėčiau užsirašyti.

Žvelgdama į mano pasiruoštą rašiklį, ji kurį laiką dvejojo. Vėliau, kai jau žinojau visą istoriją, vis svarstydavau, kas vyko jos galvoje tą ilgą momentą. Bet paskui ji liovėsi dvejoti ir ryžtingai tarė:

– Papasakosiu dar kartą, užsirašyk.

– Taip, būkit gera, – paprašiau. Ji žiūrėjo į mane pavandenijusiomis paraudusiomis akimis. Nesupratau, ar jos veide susijaudinimas, ar graudulys. – Papasakokite viską, ką prisimenate.

– Kai kurios šios istorijos vietos tikrai nėra malonios, – sąžiningai perspėjo ji.

Bet ar kas kada supranta tokius perspėjimus ir jais tiki?

TARP DAUGYBĖS MANO ŠALTINIŲ TINA Karamaniko yra svarbiausia. Manau, kad po šitiek metų ji panoros sustatyti viską į savo vietas. Juk visas smulkmenas žinojo geriausiai iš visų gyvųjų ar mirusiųjų, nes visą tą laiką buvo šalia Stelos. Ant kortos ji pastatė daugiausia – turėjo ir daugiausia priešasčių papasakoti man visą tiesą, ir daugiausia priešasčių ją nuslėpti.

Ji vis dar šalia Stelos, nors seserys jau trisdešimt metų nebesikalba.

KITOJE GATVĖS PUSĖJE, PRIEŠAIS BALTAŲ TINOS namelių, mažiau nei už keturiasdešimties jardų, Stela sėdi kėrsle prie lango su gražiu vaizdu baltame savo pačios namelyje. Tokia kaimynystė puikiai tinka susvetimėjusioms seserims šnipinė-

ti vienai kitą, sekti, kokie giminės kurios atvažiuoja aplankyti. Stela paprastai sėdi prie to lango kone visą dieną, vis pradėdama nerti, o paskui išardydama apklotus, kurių ji niekada nebaigs. Ji įkalinta savo proto kalėjime, lygiai kaip ir jos šeimynykščiai, nors nė vienas jų, išskyrus Stelą, tiksliai nežino, kaip tas jos kalėjimas atrodo iš vidaus.

Apie vienuoliktą ryto Stela dingsta iš lango trumpam prigulti. Tada Tina griebia tai, ką pagamino Stelai pietums – daržovių *minestrą* ar kiaulienos kepsnelių lėkštę – nuskuba į kitą gatvės pusę ir užaina pas Stelą pro galines duris. Pastato maistą ant viryklės ir užaina pas Stelą pro galines duris. Pastato maistą ant viryklės ir kuo greičiau skuodžia lauk, kiek tik leidžia jos kone šimto metų amžius. Stela valgys sesers maistą tik tuo atveju, jei visi apsimės, kad ji nežino, kas jį pagamino. Paskui Tinos sūnėnas Tomis išplauna puodą ar lėkštę ir per gatvę nuneša atgal.

AŠTUNTOJI STELOS FORTŪNOS BEVEIK MIRTIS, ta, kurią visi vadina Nelaimė, nutiko 1988-ųjų gruodį ir baigėsi kraujo išsiliejimu į smegenis ir gyvybę jai išgelbėjusia lobotomija. Tuo metu ši procedūra dar buvo eksperimentinė ir chirurgas pasakė, kad Stela vargu ar išgyvens; o jei ir išgyvens, likusį gyvenimą praleis ratukuose ir bus maitinama per vamzdelį. Kaip jau žinome, chirurgas klydo; linkusi išgyventi Stela atsilaikė ir vėl. Bet, žvelgiant į tuos trisdešimt metų per retrospektyvinės išminties prizmę, akivaizdu, kad Nelaimė sugriovė ne vieną gyvenimą ir vis dar juos nuodija.

Skaudžiausiai konfliktas – ir sunkiausiai suprantamas – įvyko tarp Stelos ir Tinos. Šešiasdešimt septynerius metus jos buvo geriausios draugės, tiesiog neišskiriamos, bet pabudusi iš komos Stela nusprendė daugiau niekada nebendrauti su seserim, tik to priežasčių negalėjo paaiškinti. O gal ir galėjo, tik niekas nenorėjo jos išklaudyti, kai bandė tai padaryti.

Nuo pat vaikystės Stelos ir Tinos gyvenimai buvo susipynę kaip to paties audeklo metmenys ir ataudai. Dvidešimt ketverių metus seserys miegojo vienoje lovoje, kol jų neišskyrė san-

tuoka. O tada jos dar keturiasdešimt metų gyveno gretimuose namuose, kurių langai žvelgė į tą patį pelkėtą kiemą, kasdien drauge valgė ir dalijosi paskalomis. Kas negrabiai apgadintame Stelos prote privertė ją nusisukti nuo sesers? Nuo Tinos, tos mielos senyvos moters, kuri ištikus jų gyvenimo dešimtmečius gamino Stelai, traukė ją iš bėdų ir verkė jos ašaromis.

Kas tai galėtų būti?

TAS VIENIŠAS TETULĖS TINOS GYVENIMAS – pasiaukojančios atstumtos sesers, nepastebimai besirūpinančios savo prarastą geriausią draugę, – mane visada prie jos traukė. Žmogiškoji tragedija, maniau. Tačiau su amžiumi supratau, kad esama ir kitos tragedijos, tos, kuri badė akis: Stelos tragedijos. Stelą Fortūną pažįstantys žmonės atsimins, kokia ji buvo ši pastarąjį savo gyvenimo trečdalį – nuprotėjusi ir nekenčia. Pati regėjau, kaip tų trisdešimties metų Stelos priežiūros našta sugriovė šeimos meilę jai; pasakodami apie ją jie prisimena tik blogiausia, nors, man atrodo, net patys nesupranta, kad šitaip elgiasi. Bet nekaltinu jų – tie trisdešimt metų buvo nelengvi. Stela juk dar nė nemirusi ir, jei laikysis taip, kaip laikosi, gal niekada ir nemirs, bet viskas, ką ji nuveikė gero šiame pasaulyje, jau pamiršta ir palaidota.

Būtent dėl to ir skyriau laiko parašyti šią knygą. Tikiuosi, kad šio mano apsidėmimo vaisiai atkas Stelą Fortūną iš po žemių, atskleis jos neįtikėtinai keistą gyvenimą ir sugrąžins jos gerą vardą. Stengiausi atkurti jos gyvenimo palikimą, kurio trūksta gyvųjų atmintyje. Čia sudėjau savo pastangų rezultatą, tai, ką pavyko atpasakoti daugiausia remiantis žmonių pasakojimais ir savo pačios tyrimais. Nuoširdžiai dėkoju Mariastelos Fortūnos giminėms, draugams, priešams, gerbėjams, aukoms, kaimynams ir kitiems *conoscenti*, kurie nepagailėjo man laiko ir prie to prisidėjo. Bet kokios faktinės ir nuomonių klaidos yra tik autorės.

Septynios ar aštuonios
STELOS FORTŪNOS
mirtys

I DALIS

Vaikystė

*I ligna cumu su fhanu e vrasce,
e l'agianti cumu su fhanu e cose.*

Ugnis gera tiek, kiek geros malkos;
Darbas geras tiek, kiek geri darbininkai.

- KALABRŲ PATARLĖ

Quandu u gattu un c'è i surici abbalanu.

Katės nėra – pelės šoka.

- KALABRŲ PATARLĖ

PIRMOJI MIRTIS

NUDEGIMAI

(Kognityvusis vystymasis)

LEVOLIO KAIMAS, įsikūręs ant aukščiausios vidutinio aukščio centrinės Kalabrijos kalno plokštumos šlaito, niekada nebuvo labai didelis. Stelos Fortūnos vaikystėje, Ievolio klestėjimo laikais, čia gyveno tik šeši šimtai gyventojų, susispaudę į vienas prie kito priglundusius akmeninius namelius. Bet tikiuosi, jog man sakant, kad Stela Fortūna buvo ypatinga mergaitė, nepagalvosite, kad ji buvo tik mažo miestelio žvaigždė. Per ilgą Stelos Fortūnos gyvenimą pasitaikys ne vienas, nepakankamai ją įvertinęs, bet visi jie anksčiau ar vėliau to pasigailėjo.

Visų pirma, imkime jos vardą ir pavardę, kurių jokia menkesnė moteris nebūtų verta. Ją taip pavadino močiutės garbei, visiškai normalu, bet... „Stela“ ir „Fortūna“ – „žvaigždės laimė“ ar gal net „laiminga žvaigždė“ – ar ne siaubinga šitaip pavadinti mergaitę? Juk nėra geresnio būdo prisišaukti piktąją akį kaip girtis savo laime ir sėkme; toks vardas kaip Stela Fortūna prašyte prašosi bėdos. Ir nesvarbu, tikite ta piktąja akimi ar ne, turite pripažinti, kad bėdų Stela turėjo į valias.

– Bet juk kiek kartų išsisukau iš nelaimės, – Stela dažnai primindavo savo mamai Asuntai. Toji Asunta nerimavo dėl visko, gal net buvo pernelyg griežta.

Taip, Stela Fortūna išsiskyrė iš visų, ir ne tik vardu. Išvaizda taip pat. Sulaukusi šešiolikos, išvykdama iš Ievolio į Ameriką, ji buvo gražiausia kaimo mergina. Turėjo prašmatnias krūtis, kuriuos liulėjo juokiantis ir užburiamai kilnojosi žygiuojant stačia kalno gatve, kertančia kaimo centrą. Tas krūtis Stela paveldėjo iš mamos; jaunesniajai jos seseriai Četinai paveldėjimo klausimu pasisėkė mažiau ir ji iš mamos gavo tik sėdynę, kuri, derėtų pridurti, išties verta dėmesio. Stelos skruostai buvo skaidūs, įdegę, glotnūs kaip alyvuogės, o papūstos rožinės lūpos švelnios kaip prinokusios figos minkštimas – iš esmės Stelą galima pavadinti Ievolio vyrų troškimų vaisių kokteiliu. Buvo ir tie jos randai, tas tiesa, pusemūlio kirtis antakyje ir siūlių žymės ant

rankų, bet randai atrodo patrauklūs, kai žinai, iš kur jie atsira-
do, o Ievoliio dydžio kaime visi žino viską. Stela buvo žaismin-
gai provokuojanti ir kategoriškai nesukalbama. Jai vakarais iš-
ėjus į gatvę pasivaikščioti, žmonės *chiazzoje* nutildavo be žado,
bet Stela Fortūna to nei pastebėdavo, nei jai tai rūpėjo. Dailūs
jos kūno linkiai nukreipdavo viltis puoselėjusių vyriškių ir vai-
kinų dėmesį nuo negailestingo jos tamsių akių žvilgsnio, o ji
juos, neprotinguosius, atstumdavo ir apkvailindavo.

Pačiai Stelai jos geidžiamumas nedarė jokio įspūdžio. Jau
buvo nusprendusi niekada netekėti ir nesistengė savo išvaiz-
da pritraukti gerbėjų. Gerąją ir paklusniąją Četina piktino jos
šiurkštus elgesys su gerbėjais. Vėliau seserys patirs trisdešimt
metų kraujo keršto, tas tiesa, bet tada niekam net į galvą neat-
ėjo, kad taip nutiks, mat jaunystėje jos buvo pačios geriausios
draugės. Pretendentai į jaunikius mergindavo jas drauge, nes
jos visada būdavo drauge.

– Būk malonesnė, Stela! – sesę baimingai bardavo Četina.
Ji buvo jaunesnė iš Fortūnų mergaičių, bet dėl Stelos jaudinosi,
ko gero, ne mažiau už Asuntą. Turint galvoje Stelos nesėkmes,
tuo stebėtis nereikėtų. – Tave vadina kale!

– O kam tai rūpi? – atsakydavo Stela. – Tik jau ne man.

Negalima sakyti, kad Stela pūtėsi dėl savo išvaizdos – ji net
nebuvo mačiusi savo atspindžio veidrodyje – bet jai buvo be
galo gera žinoti, kad ji gražiausia. Galia Stelai patiko, o jos cha-
rizma buvo viena iš didžiausių galių, viena iš kelių galių, kokio-
mis jauna mergina Pietų Italijos kaime galėtų pasinaudoti tais
tarpukario laikais.

Trečia – Stela buvo iš prigimties protinga. Norėjo visur pir-
mauti, daug dalykų jai geriausiai ir sekėsi. Jos rankdarbiai bu-
vo gražiausi kaime; jos šilkverpiai priverpdavo daugiausia šilko
ir ji išgliaudydavo daugiausia kaštainių per vieną derliaus rin-
kimo dieną dono Mankuzo sode. Puikiai sekėsi ir su skaičiais,
mokėjo skaičiuoti mintyse; jos atmintis buvo nuostabi, todėl ji
niekada nepralaimėdavo ginčų, mat visada galėdavo pacituo-
ti oponento žodžius geriau už patį oponentą. Buvo švelni su

gyvūnais ir net nelemtos vištos dėdavo daugiau kiaušinių, jei būtent ji ateidavo ryte jų palesinti. Virėja Stela nebuvo pati geriausia, todėl negamino visai – labai svarbu suvokti savo ribas ir nešvaistyti laiko prastai darant tai, ką tau galėtų padaryti kas nors kitas. Stela buvo aštraus proto ir nepriklausoma, su ja nei pajuokausi, nei ja pasinaudos. Iš mamos paveldėjo drausmę, iš tėvo – įtarų nepasitikėjimą žmonėmis, todėl buvo itin darbšti, bet gudri. Stela Fortūna pasiekdavo tai, ko norėjo. Žmogui būdavo geriau, kai ji veikia išvien su juo, o ne prieš jį.

Ketvirta – ir būtent dėl šito Kalabrijos miestelis ją labiausiai gerbė, ir būtent dėl šito išvykusi ji turėjo daugiausia bėdos – Stela Fortūna buvo kieta. Gyvenimas bandė ją pargriauti, bet ji nepasidavė. Po kiekvieno blogo nutikimo darėsi labiau užsispyrusi, atsिमokėdavo tuo pačiu ir neieškojo kompromisų. Stela sau neleido jokių silpnybių, todėl ir kitiems tokios galiybės nepripažino. Išskyrus, žinoma, mamą, kuriai buvo taisyklos ypatingos malonės.

Sulaukusi šešiolikos, išvykdama iš Ievolio, Stela Fortūna jau buvo tris kartus vos nemirusi – štai iš kur tie randai. Toliau papasakosiu jums apie jos Ievolio mirtis. Šeimoje jos meiliai vadinamos „baklažanų bėda“, „tuo atveju su kiaulėmis“ ir „durimis su šmėkla“. Mano nuomone, tai keisčiausios iš Stelos mirčių, bet kaipgi galėtų būti kitaip; viskas vyko kiek keisčiau atokiame kalnų miestelyje prieš šimtą metų. Šiuolaikiškumas kažkiek sumenkino mūsų gyvenimų ir mirčių paslaptį.